

Motion

1983/84:891

Jan-Erik Wikström m. fl.

En kampanj mot narkotikabruket, m. m.

I november 1982 tillkallade regeringen en kommission med uppdrag att lämna förslag om åtgärder i kampen mot narkotika. Därmed fullföljdes den tidigare regeringens aktiva politik på detta område.

Narkotikakommissionen har under 1983 lagt fram skilda förslag som berört bl. a. polisens, kriminalvårdens, skolans och socialtjänstens ansvarsområde, och sammanlagt har 15 milj. kr. anvisats för att genomföra kommissionens förslag.

Narkotikakommissionen beräknas avsluta sitt arbete inom kort och avser då att komma med ett slutbetänkande. Regeringen har därefter aviserat att den avser att under hösten 1984 lägga fram ett samlat program för insatserna mot narkotika. Vi anser emellertid att vissa betydelsefulla insatser måste beslutas redan nu utan onödiga dröjsmål.

Narkotikan är ett allvarligt hot mot hela vårt samhälle. Den påskyndar social utslagning. Mest utsatta är våra ungdomar. Samhällets satsningar på sociala reformer och arbetsmarknadspolitiska åtgärder riskerar bli utan effekt för de mest utsatta om inte narkotikaproblemen bemästras.

Narkotikan skapar en omfattande och allvarlig brottslighet. Den organiserade brottslighet som distribuerar narkotikan har internationella förgreningar eller internationellt toppstyre. Narkotikahandeln omsätter stora summor pengar. Vinsterna är höga. Det är orsaken till att många lockas till den illegala handeln, framför allt om den egna sociala situationen inte ger alternativ till att förbättra sin ekonomi eller finansiera ett eget missbruk. Men om risken för upptäckt är stor lockas färre till handeln. Därför måste samhället oupphörligen bekämpa narkotikahandeln. Narkotikaproblemet kan aldrig vårdas bort!

Narkotikamissbruket och narkotikahandeln ökar såväl den faktiska som den upplevda otryggheten för den enskilda människan dels som ett hot mot liv och egendom (överfall och inbrott), dels för att ens egna barn eller anhöriga skall drabbas av missbruket.

Mobilisering mot narkotikan

Narkotikabruket får aldrig accepteras. Allt bruk är missbruk. Men parallellt med kampen mot narkotikan måste hela tiden arbetet för ett mänskligare samhälle fortsätta.

Det finns betydligt fler alkoholmissbrukare än narkomaner. Det innebär inte att det då är bättre att koncentrera sig på att bekämpa

alkoholmissbruket. Tvärtom måste kampen mot alkoholmissbruket gå hand i hand med kampen mot narkotikan. Särskilt bland ungdomar kan alkoholen bli en inkörsport till knarkmissbruk. Det är större risk att man röker den första haschpipan om man är berusad.

Det finns starka skäl att ytterligare skärpa den restriktiva narkotikapolitiken.

Propagandan för att bagatellisera haschet måste slås tillbaka. Hasch är narkotika. Målet är ett narkotikafritt samhälle.

En mobilisering behövs:

- för att den sociala kontrollen skall öka och därmed minska anonymiteten som är narkotikahandelns främsta täckmantel, dvs. att vi bryr oss om varandra litet mer,
- för att få den gemenskap som är nödvändig för att mätta ungdomars starka behov av stabila vuxenkontakter och därmed ge de olika generationerna en gemensam kultur,
- för att det egna psykologiska försvaret mot narkotikan skall vara starkt nog för att kunna säga nej till narkotikalangare och kunna stå emot kamratträck.

Utan intensiv kamp mot narkotikan riskeras en utveckling som leder till tusentals unga människors utslagning och i många fall för tidig död. Narkotikaproblemet medför också allvarliga samhällsekonomiska kostnader. Det får aldrig vara lätt att använda narkotika.

Skola, polis, socialarbetare, folkrörelser, föräldrar, personal från ungdomsgårdar och enskilda måste vara med i kampen mot narkotika på det lokala planet. Men allra viktigast är att ungdomarna själva engagerar sig. Det är många som behövs i arbetet för att missbrukare och langare skall störas och anonymiteten skall minska. Missbrukaren söker lugn och ro när han eller hon vill droga sig. Langaren vill inte bli störd när affärerna med kunderna skall göras. Det måste bli svårt att finna avskildheten och anonymiteten. Det får aldrig vara lätt att missbruka och langa.

Det kan t. ex. aldrig accepteras att elever skall kunna röka hasch på skolornas rökrutor eller på skolornas toaletter, därför att skolans personal eller övriga elever inte reagerar eller inte bryr sig om att kontrollera. *Om narkotikaproblem uppstår på en skola måste därför rökrutorna och toaletterna övervakas.*

Det kan aldrig accepteras att en elev skolkar eller kommer ofta för sent utan att föräldrarna informeras. *Sena ankomster och frånvaro måste meddelas vårdnadshavare varje vecka såväl på högstadium som i gymnasieskolan.*

Det kan heller aldrig accepteras att en vänthall för bussar eller tunnelbana blir ett langningsställe. *Att medlemmar i föräldraföreningar eller andra föreningar som känner igen ungdomarna regelbundet besöker sådana områden har visat sig minska problemen.* Ju mer handeln och missbruket störs desto svårare blir det för såväl missbrukare som langare.

Aktion mot narkotikafaran

Kunskapen och medvetenheten måste öka i synnerhet om hur farligt haschet är. Alltför många – såväl föräldrar som barn – lever i villfarelsen att hasch inte är "lika" farligt som annan narkotika eller alkohol. Och framför allt är det viktigt att upplysa om hur svårt det är att avbryta ett missbruk.

Det är också angeläget att ge råd och information till såväl lärare, elever och föräldrar *vad man skall göra när en elev, klasskamrat eller ens barn har upptäckts med sitt missbruk*. Vart man skall vända sig för att få hjälp och hur man tar upp det samtalsvägen, är viktigt att ge besked om. annars kan en sådan bristande kunskap vara orsak till att man inte gör något alls (hoppas det går över) eller att det främst mellan föräldrar och barn kan bli en rejäl sammandrabbning som kan förvärra situationen.

Informationen bör också uppmäna till att ringa aktionsgruppen eller polisen och berätta om narkotikabrott som man sett. *Ett särskilt telefonnummer* för detta bör marknadsföras.

Informationen om vad lagen säger är viktig.

Det psykologiska försvaret mot narkotika kan stärkas genom bättre information.

Landsomfattande kampanjer mot narkotika av ungefär samma slag som socialdepartementets kampanj "Stoppa langningen" för några år sedan bör regelbundet genomföras med ett par års intervaller.

För att få resultat måste informationsinsatserna vara långsiktiga. De skall bidra till att öka kunskaperna och förändra attityderna. Detta är en förutsättning för att kunna ändra människors beteende. Sådan långsiktig information har fått viss effekt när det gäller rökningen.

Kampanjerna måste innehålla en kombination av centrala och lokala insatser. De centrala insatserna skall syfta till att stimulera till lokala aktiviteter, där de lokala aktionsgrupperna måste samspela med rikskampanjerna.

Kampanjerna får inte uppfattas som pekpinnar från centralt håll. Huvudsyftet måste vara att få ungdomar och föräldrar m. fl. att själva ta ställning och engagera sig aktivt.

Skolorna spelar här en viktig roll. Eleverna skall aktiveras genom t. ex. uppsatsskrivning om narkotika, genom att göra teater med budskap mot knark, genom att göra närradioprogram, skoltidningar e. d. Genom att ge eleverna möjligheter att formulera sina egna ställningstaganden mot narkotika ger man dem en chans till ökad medvetenhet och psykologiskt försvar så att var och en har kraft att säga nej när de möter narkotikalangare.

Polisen

Polisen har under senare år fått allt större resurser att bekämpa narkotikan. Alltjämt finns behov av ytterligare kunskaper och personella

resurser. Engagemanget är stort bland poliserna att bekämpa narkotika. Det är viktigt att det engagemanget tas till vara.

Det är angeläget att *polisutbildningen i narkotika på grundnivå utökas* till minst en veckas undervisning.

Områdespolisorganisationen bör på sikt byggas ut. De poliser som rekryteras till områdespoliser bör ha god utbildning i narkotikafrågor. Kvarterspolisens status bör höjas.

På sikt bör också särskilda narkotikarotlar finnas i de flesta polisdistrikt/kommuner. Att angripa narkotikabrottsligheten är oftast ett effektivt sätt att komma till rätta med den allmänna brottsligheten. Därför bör narkotikapolisens resurser byggas ut. För budgetåret 1984/85 föreslår vi att ytterligare 20 tjänster avdelas att arbeta med narkotikabrottsligheten. Detta bör ske genom omfördelning av befintliga tjänster. Dessa bör finansieras genom de resurser som justitieministern avsätter till insatser mot narkotika.

Nuvarande narkotikastrafflag bör enligt vår mening skärpas vad avser förvärv, överlåtelse och nyttjande av narkotika.

I dag är det inte straffbart att förvärva narkotika. Endast om förvärvet skett i överlåtelssyfte är det kriminaliserat. Detta innebär att i princip kan den som förvärvar narkotika straffas först när han fått preparatet i sin besittning, och då för *innehav*. Detta medför att medverkan till förvärv, liksom försök, förberedelse och stämpling till sådan gärning inte är straffbart. Enligt vår mening skall också förvärv av narkotika för eget bruk vara kriminaliserat. Därigenom följer att också försök eller förberedelse till förvärv av narkotika för eget bruk blir kriminaliserat.

Enligt vår mening är det vidare viktigt att befattning med narkotika som innebär anskaffande, bearbetning, förpackning, transport eller förvaring kriminaliseras även om detta sker för eget bruk. Försök eller förberedelse till sådan befattning blir då även här kriminaliserat.

Ett förfarande som innebär att man främjar narkotikahandeln är i dag straffbelagt. Sådant förfarande kan enligt lagen vara att bjuda ut narkotika till försäljning, förvara eller befordra vederlag för narkotika eller att förmedla kontakter mellan säljare och köpare. Enligt vår uppfattning är det tillräckligt att förfarandet är ägnat att *främja överlåtelse av narkotika* för att det skall vara kriminaliserat.

Vidare är det, inte minst ur preventiv synpunkt, angeläget att också kriminalisera nyttjandet av narkotika. En bestämmelse som straffbelägger själva missbruket kan ha en betydelsefull påverkan på inte minst ungdomar och andra som befinner sig i riskzonen att "pröva" narkotiska preparat. Genom att missbruket f. n. är straffritt kan detta tolkas som att samhället inte anser detta skadligt.

Kortare tid mellan gripande och dom

Om väntan på en rättegångsförhandling blir för lång kan detta bidra till att en brottslig identitet växer fram, framför allt hos en ung människa. Därför är det viktigt att *tiden mellan gripande och dom blir så kort som möjligt.*

Rättssäkerhet och säkerhet för vittne och åtalad vid domstolsförhandlingar

Den som vittnar eller är den medåtalade i en rättegång mot narkotikabrott riskerar i dag att bli utsatt för repressalier, inte bara mot sig själv utan också mot sina anhöriga. Den medborgerliga skyldigheten att vittna är dock ovillkorlig. Men det är viktigt att *ett vittne garanteras säkerhet liksom att den som döms för narkotikabrott garanteras säkerhet på den anstalt där han eller hon skall placeras.*

De åtgärder som hittills har vidtagits, såsom rätt för domaren att förhindra bandupptagning under rättegången, höjda straff för övergrepp i rättssak, säkerhetskontroller m. m., är långt ifrån tillräckliga. Enligt vår uppfattning bör en ändring av rättegångsbalken övervägas som möjliggör för rätten att på eget initiativ, efter hörande av parterna, **besluta** om att huvudförhandling skall kunna hållas inför lyckta dörrar. Detta för att främst vittnen och målsäganden utan hinder av åhörare skall kunna förhöras.

Det är omöjligt och besvärligt för det enskilda vittnet att stå under ständig polisbevakning. Repressalier kan ju komma årtal efteråt. Men samhället måste vara tillmötesgående om den hotade har egna förslag. Ökade levnadsomkostnader till följd av det skydd den hotade måste ha bör kunna ersättas. *Det är också mycket viktigt att informera den hotade om datum för permissioner för och frigivning av de personer som kan tänkas stå för repressalier.*

Bekämpa häleriet och prostitutionen!

En grundförutsättning för narkotikahandeln är det omfattande häleriet. Narkomanerna finansierar **sitt** missbruk genom försäljning av stöldgods. Guld, silver och kapitalvaror omsätts på en svart marknad. Det handlar om mycket stora belopp.

Det är därför nödvändigt att skärpa kampen mot häleriet. En särskild utredning arbetar f. n. med att se över gällande ordning i fråga om förvärv av stöldgods. Det är angeläget att påskynda denna utredning för att åstadkomma en lagändring som stärker den bestulnes ställning.

Att bekämpa häleri kräver också ett personligt ansvar hos var och en. Då en vara säljs särskilt billigt bör köparen närmare förhöra sig om varför.

Kvinnliga unga missbrukare försörjer sig ofta genom prostitution. Av det skälet är prostitutionen på samma sätt som häleriet en grundförutsättning för narkotikahandeln. Därför måste prostitutionen bekämpas, bl. a. genom förebyggande åtgärder och uppsökande verksamhet.

Tullen

Tullverket har viktiga funktioner när det gäller att hindra införseln av narkotika i vårt land. Om tullverket ges ökade möjligheter att hindra att narkotikan når in i vårt land kan såväl de sociala som ekonomiska kostnaderna för att bekämpa narkotikamissbruket väsentligt minskas.

För att tullen skall kunna klara sin viktiga uppgift att avslöja och beivra narkotikasmugglingen måste den få ytterligare resurser. Tullverket föreslår i sin anslagsframställning att verket skall tillföras ytterligare 15 tjänster för narkotikabekämpning. Föredragande statsrådet avstår från att ta ställning till detta i avvaktan på det aviserade programmet mot narkotika. För vår del anser vi den av tullverket begärda förstärkningen som angelägen och är beredda att tillstyrka denna redan nu.

Narkotikahundarna som har visat sig vara till stor hjälp för tullverket bör användas i ökad utsträckning. Medel bör därför anvisas för ytterligare två narkotikahundekipage för kommande budgetår. Sammantaget innebär våra förslag att tullverket tillförs 2 milj. kr. utöver föredragandes förslag.

Det är viktigt att man ytterligare prövar möjligheten att använda datatekniken för ett effektivt spaningsarbete. Samtidigt måste man självfallet överväga den nödvändiga hänsynen till den personliga integriteten.

Riksdagen har tidigare uttalat sig för tullverkets anslutning till rikspolisstyrelsens databaserade spaningsregister. Generaltullstyrelsen har senare föreslagit att tullverkets spaningsregister skall förbättras med hjälp av ADB. Det bör enligt vår mening vara möjligt att finna former för att ge tullverket tillgång till de delar av rikspolisstyrelsens spaningsregister som är av betydelse i tullverkets spaningsverksamhet.

Ett effektivt bekämpande av narkotikasmugglingen kräver internationellt samarbete. När erfarenheter har vunnits från placeringen av en tulltjänsteman i Köpenhamn kan ytterligare utlandsstationerade tulltjänstemän komma att behövas. Gränsövervakningen i andra länder har betydelse också för Sverige, i synnerhet när det gäller gränsen mellan Danmark och Tyskland. Ett gemensamt nordiskt ansvar är viktigt på detta område.

Internationellt samarbete

Narkotikabrottsligheten har internationella förgreningar. Därför är internationellt samarbete nödvändigt. De nordiska ländernas samarbete när det gäller *utlandsstationerade polistjänstemän* bör utökas.

Sverige bör arbeta för att FN:s insatser mot narkotikan intensifieras. De ersättningsodlingar som finns bör övervakas bättre. Ett internationellt *FN-år mot narkotikan* kan leda till ett bättre internationellt samarbete. Sverige bör fortsätta att arbeta för ett sådant FN-år.

FN-konventionerna mot narkotika bör stärkas. FN:s psykodrogkonven-

tion från år 1971 har främst betydelse för att förhindra legal spridning av narkotikapreparat i *u-länderna*.

De nordiska ländernas lagstiftning och rättspraxis bör samordnas bättre. En likartad restriktiv lagstiftning i Norden har betydelse för hur varje enskilt nordiskt land skall kunna klara av sina narkotikaproblem.

Kriminalvård

Stoppa narkotikan på fängelserna.

Försöksverksamhet med narkotikafria avdelningar pågår vid flera anstalter i dag. Det är dock oacceptabelt att det över huvud taget finns och missbrukas narkotika på någon avdelning och anstalt inom kriminalvården.

En bred aktion måste sättas i gång för att få stopp på missbruket. För varje anstalt bör aktionsplaner arbetas fram av anstaltsledning och personal. De intagna måste aktiveras i arbetet. Information och utbildning är viktigt för alla olika grupper inom kriminalvården.

Den som slutar missbruka bör kunna belönas med extra permission, tidigarelagd frigång m. m.

En förutsättning för villkorlig frigivning efter halva strafftiden skall vara skötsamhet och i synnerhet att inte narkotika missbrukas. Sådan frigivning bör dock inte få förekomma för personer vilka dömts för grovt narkotikabrott.

Samhällstjänst

Ett alternativ till fängelse anser vi samhällstjänst vara. Samhällstjänsten kan utformas på olika sätt.

Exempelvis bör föreningar som har heltidsanställd personal och som har drogfri verksamhet kunna auktoriseras att ta emot personer som skall göra samhällstjänst.

Den behandlingsplan som upprättas för samhällstjänsten skall syfta till att förändra vanor för fritiden och/eller ge arbete samt bryta ett dåligt socialt nätverk.

Samhällstjänsten måste utformas så att den blir meningsfull. Hur lång tid den skall omfatta måste närmare utredas. Samhällstjänst bör också kunna användas i kombination med fängelsestraff. Den som i samband med sitt brott åstadkommit skadegörelse skall t. ex. kunna dömas till att reparera det som förstörts.

Vård och behandling

Det måste finnas utrymme för olika vårdformer. Rädslan för att ett projekt skall misslyckas bör inte skrämma från att pröva nya metoder. Framför allt måste arbete kunna ordnas för dem som också genomgår en behandling.

Eftervården av missbrukarna får inte glömmas bort. Att institutionerna håller viss kontakt med missbrukarna även efter behandlingstiden har visat sig fungera bra.

Vårdtvång

Trots stora insatser kommer många narkomaner inte att acceptera erbjudanden om frivillig vård. Därför måste samhället kunna tillgripa tvångsvård.

Enligt lagen om vård utan samtycke av unga (LVU) kan ungdomar under 18 år (i vissa fall upp till 20 år) omhändertas mot sin vilja under i princip obegränsad tid.

Vuxna missbrukare kan tvångsomhändertas i högst fyra månader enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Frågan om tvångsvårdens utformning och vårdtidens längd har diskuterats i mer än tio år. Om de nyligen beslutade lagarna visar sig otillräckliga bör de självfallet omprövas. Men det är för tidigt nu att ta ställning till detta.

Frivillig kontraktsvård

Frivillig kontraktsvård bör införas som ett mer allmänt komplement och alternativ till tvångsvård. Den skulle kunna utformas så att man med missbrukaren kommer överens om innehållet i ett vårdprogram, som han eller hon accepterar, t. ex. genom att skriva på en förbindelse att delta i vården. Det frivilliga kontraktet om vård under t. ex. ett års tidskall innebära att om missbrukaren avviker från vårdinstitutionen skall han/hon kunna återföras med tvång. Samhällets insatser efter vården måste förbättras. Bostad och arbete eller utbildning är oftast en förutsättning för att vårdtiden inte skall vara bortkastad.

Forskning

Fortsatt forskning på narkotikaområdet är viktig. Framför allt är det viktigt att forska för att få fram effektiva behandlingsmetoder.

Anslagen till forskning på detta område har höjts. För att få fram fler forskare är det angeläget att prioritera doktorandtjänster inom detta område.

Det finns i dag ingen myndighet som har det samlade ansvaret för att systematiskt samla in och informera om olika forskningsprojekt. Socialstyrelsen eller Centralförbundet för alkohol- och narkotikainformation (CAN) bör ges detta ansvar.

Samhället måste med alla tillgängliga resurser visa sin kompromisslöshet mot narkotikan för att vi som enskilda människor skall kunna ta vårt ansvar i kampen mot narkotikan.

Hemställan

Vi yrkar därför*

1. att riksdagen hos regeringen hemställer att en bred aktionskampanj mot narkotikabruket genomförs i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om legala möjligheter till frivillig kontraktsvård enligt vad i motionen anförts,
3. att riksdagen hos regeringen hemställer om en administrativ översyn av forskningen på narkotikaområdet i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 20 januari 1984

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp)

JÖRGEN ULLENHAG (fp)

KARL ERIK ERIKSSON (fp)

HANS PETERSSON (fp)

i Röstånga

KERSTIN EKMAN (fp)

INGEMAR ELIASSON (fp)

* Se även motionerna 1983/84:892–895.